

5. Решенин С.А. Виртуальная личность как актор и элемент социальной структуры виртуальных сетевых сообществ. *Вестник Кемперовского государственного университета*. 2013. № (2-1). С. 243-248.

6. Львов А.А. Ж. Бодрийяр: от производства эстетического к обществу потребления. *Общество. Среда. Развитие (Terra Humana)*. 2013. 4 (29). С. 183-188.

7. Bogdanowicz M., Beslay I., Cyber-security and the future of identity. IPTS report, September, 2002. URL: <http://www.jrc.es/home/report/english/articles/vol57/ICT4E576.htm>

8. Halperin, Ruth and Backhouse, James. A roadmap for research on identity in the information society. *Identity in the Information Society*, 2008. № 1 (1). DOI: 10.1007/s12394-008-0004-0.

9. Лаптева Т.О. Методи виявлення та припинення розповсюдження недостовірної інформації в Інтернеті *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2 грудня 2021 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов; упоряд.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ–Одеса : Фенікс, 2021. С. 290-293.*

10. Супрун Г. Г. Ідентичність індивіда в цифрову епоху соціальних комунікацій. *Філософські обрії*. 2020. № 43. С. 85-94.

11. Korea Produces Safer Online Registration Guidelines URL: <http://english.chosun.com/w21data/html/news/200610/200610020023.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-79>

ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА ЗАКОНОПРОЕКТІВ ТА ПРОЕКТІВ ІНШИХ ПРАВОВИХ АКТІВ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Томкіна О. О.

*кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем
взаємодії держави та громадянського суспільства
Київського регіонального центру України
Національної академії правових наук України
м. Київ, України*

Забезпечення відповідності законів та інших нормативно-правових актів адекватному стану сучасного суспільства, а також легітимзації реформ, що впроваджуються суб'єктом правотворчої діяльності, значною мірою залежить від участі в правотворчому процесі інститутів громадянського суспільства.

Ступінь та розвиненість форм участі громадськості в правотворчості відображає стан демократії в державі і виступає одним із ключових показників Індексу демократії країн світу (Democracy Index).

Тож громадська експертиза проектів нормативно-правових актів є різновидом громадської експертизи діяльності органів публічної влади України як складового механізму демократичного управління державою. Як вірно зазначено, результати такої експертизи виражають реальне ставлення населення чи соціальної групи, до фактів, подій, явищ, процесів, що стосуються потреб та інтересів соціальної певної спільності [1, с. 86, 87].

Громадська експертиза нормативно-правових актів має багато-аспектне значення: як (а) спосіб реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами; (б) інструмент механізму громадського контролю за публічною владою; (в) форма соціального партнерства держави і суспільства; (г) діяльність (процес), метою якої є аналіз та оцінка проекту акта на предмет їх відповідності інтересам суспільства і підготовка висновків для прийняття рішень стосовно проекту акта; (д) чинник запобігання негативним наслідкам прийняття неякісних правових актів; (е) умова ефективної реалізації громадянами своїх прав та свобод, виконання обов'язків, тощо.

Громадська експертиза законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів сприяє не тільки демократизму, відкритості і соціальній спрямованості правотворчого процесу, а й розвитку самого суспільства, яке через залученість у цей процес формується відповідальним і більш освіченим.

Громадська оцінка проектів нормативно-правових актів здобуває в Україні все більший розвиток. Це важливий аспект європейської інтеграції України. Особливу роль така оцінка відіграє в період дії правового режиму воєнного стану в Україні. Нові реалії потребують активізації інтелектуального потенціалу всього українського суспільства для об'єктивної оцінки соціальних та інших чинників і ризиків прийняття законів цього часу.

Аналіз практики проведення окремих видів громадських експертиз проектів нормативно-правових актів показав високу готовність інститутів громадянського суспільства брати активну участь у підвищенні якості законів та ефективності правового регулювання (зокрема, антикорупційна експертиза законопроектів до І-го читання експертами громадської організації «Інститут законодавчих ідей», гендерно-правова експертиза законопроектів експертками Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем», ін.).

Водночас доводиться констатувати, що попри безпосереднє закріплення у законодавстві України права на проведення деяких видів громадських експертиз проектів нормативно-правових актів, стан правового регулювання інституту громадської експертизи показує неповноту (фрагментарність) його правового забезпечення. В законо-

давстві відсутня цілісна концепція громадської експертизи як такої, а також єдині організаційно-правові засади її проведення: поняття громадської експертизи, її принципи, об'єкти та суб'єкти здійснення, вимоги до останніх, форма і юридичний статус висновку громадської експертизи, механізм її реалізації в правотворчому процесі, тощо.

Потреба в удосконаленні правового забезпечення інституту громадської експертизи проектів нормативно-правових актів в Україні назріла давно. В історії вітчизняної законотворчості вже мали місце законодавчі ініціативи щодо врегулювання основ проведення такої експертизи, оформлення її результатів та правових наслідків (проект Закону України «Про громадський контроль» реєстр. № 4697 від 14.04.2014 р., проект Закону України «Про громадський контроль» реєстр. № 2737-1 від 13.05.2015 р., проект Закону України «Про правові та організаційні засади громадського контролю та громадського діалогу в Україні» реєстр. № 5458 від 30.04.2021 р., проект Закону України «Про громадський нагляд» реєстр. № 5621 від 04.06.2021 р.).

Але вказані законодавчі ініціативи не завершенні прийняттям закону.

Відзначимо, що громадська експертиза поширена у Великобританії, де відбувається апробація проектів нормативно-правових актів відповідно до Зводу правил консультацій з громадськістю. На різних стадіях розробки проектів законів проводяться консультації з громадськістю в Бельгії, Литві, Польщі, Португалії, Угорщині, Фінляндії, Швеції та ін. країнах [2].

Україна також прагне до підвищення якості своїх нормативно-правових актів та забезпечення демократичності правотворчого процесу. Наразі в Україні діє спеціальний Інтернет-ресурс (<https://itd.rada.gov.ua/services/pubd>), що призначений для громадського обговорення законопроектів і комунікації суб'єктів законотворчого процесу (суб'єктів права законодавчої ініціативи, державних інституцій, громадських організацій, наукових установ, експертів громадян, ін.) з метою вдосконалення національного законодавства України.

Важливим кроком на цьому шляху є прийняття за основу 16 листопада 2021 року проекту Закону України «Про правотворчу діяльність» (реєстр. № 5707 від 25.06.2021) [3]. Так, у частині п'ятій статті 4 цього законопроекту пропонується визначити спеціальну категорію суб'єктів – «заінтересовані суб'єкти» правотворчої діяльності, під якими розуміються суб'єкти, на яких вплине прийняття (видання) нормативно-правового акта, та який стосується прав, свобод, інтересів чи обов'язків таких осіб. До заінтересованих суб'єктів цей законопроект відносить, зокрема, громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки та їх об'єднання, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення тощо.

Разом з цим у переліку експертиз проекту нормативно-правового акту (стаття 38 цього законопроекту) громадська експертиза

не згадується, хоча цей перелік є відкритим, а в наступних положеннях законопроекту йдеться про можливість проведення «незалежної експертизи експертними організаціями з числа наукових, освітніх, міжнародних та інших організацій відповідного профілю, експертами з числа вчених і фахівців».

Вказаним законопроектом також пропонується регламентувати інститут публічних консультацій (стаття 39), а також опитування громадської думки щодо змісту і дії нормативно-правових актів (стаття 62). Проте інститут громадської експертизи проектів нормативно-правових актів є самостійною формою громадського контролю, яка повинна мати власний правовий режим, що регулюватиме її як спеціальну процедуру. На відміну від консультацій і опитувань громадської думки, громадська експертиза інституціоналізується саме в експертному середовищі громадянського суспільства, а це означає фаховий аналіз соціальних проблем, що порушуються проектом акта.

Таким чином, розвиток в Україні інституту громадської експертизи проектів нормативно-правових актів доцільно підсилити повноцінним правовим забезпеченням її організації і проведення.

Загальні положення щодо проведення такої експертизи доцільно передбачити у вищезазначеному проекті Закону України «Про правотворчу діяльність», а в разі подальшої роботи парламенту над законопроектами щодо громадського контролю, – також і в останніх (з огляду на їх предмет).

Література:

1. Вітвіцький С. С. Громадська експертиза як оптимальна форма громадського контролю / С. С. Вітвіцький. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 84-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2018_1_13
2. Експертиза законопроекту як обов'язкова передумова його логічної, змістовної завершеності та юридико-технічної досконалості. Національні проблеми та шляхи їх подолання з урахуванням відповідного зарубіжного досвіду. URL: <http://lawdrafting.org/expertise/>
3. Про правотворчу діяльність: проєкт Закону України реєстр. № 5707 від 25.06.2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355